

Πλησιάζουν Χριστούγεννα. ἡ Γάνδη θὰ διέλθει ἀπαίσιες ἡμέρες.

Ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῆς ἑφημερίδος ΟΥΑΗ μὲ πληροφοροῦν ὅτι ἡ συνδρομὴ μου ἐξέπνευσε.

Τὸ ἐργοστάσιον ἀερίοφωτος δὲν κατεστράφει ἀκόμα ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς — περὶ ἐργον!

Ἦρθε τὸ ἀπόγευμα ὁ Διαλειμὸς Ξεντάδιν, δόλιος καὶ παγοῦργος ὅπως πάντοτε. Εἶναι ξεμυαλισμένους μὲ νεαράν νοσοκόμον, Καλὴ τ' ὄνομά της.

Ὁ Διαλειμὸς Ξεντάδιν ἀφοῦ πάρει τὸ ρόδον ποῦ τοῦ ἔχει ἀφήσει ἡ νοσοκόμος, ἐπιστρέφει ἀσθμαίνων εἰς τὸ ἀνάκτορόν του καὶ μυρίζων τὸ ρόδον ἐπιδίδεται εἰς στοχασμοὺς.

Ὁ Γεδεὼν Στρόφιγξ μόλις ἀπελύθη ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ Ἡρωϊκοῦ μας ναυτικοῦ.

Οἱ νυκτοφύλακες φωνάζουν : «σβήσατε τὰ φῶτα, σβήσατε τὰ φῶτα».

Εἰς παλαιίμαχος Στρατιωτῆς, ἐν ἀδεία προφανῶς εὐρισκόμενος, τραγουδᾷ εἰς τὸν δρόμον μὲ μιὰ κάπως κουρασμένην διάθεσιν :

OH, MONSIEUR ATTENDEZ AU CAFE DU PALAIS

Ὁ Στοπάκιος Παπένγκους καταφεύγει εἰς τὸ παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Γάνδης καπηλεῖον.

Δὲν θὰ συνεχίσω ἄλλο τίς παραπομπὰς σὲ ἓνα τόσο ἐκτεταμένο καὶ πολυπλευρὸ θέμα. Σημειῶνω μονάχα πὼς ἡ ΠΑΤΡΑ, ὅπως δηλώνει ὁ ἴδιος ὁ Καχτίσης, δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὴ ΓΑΝΔΗ.

Σημειῶνω ἀκόμα καὶ τοῦτο : Ὁ Νίκος Καχτίσης, μ' ὅλα τὰ ταξίδια του στὴν Εὐρώπη, δὲν πῆγε π ο τ ἐ νὰ γνωρίσει στὸ Βέλγιο τὴν π ρ α γ μ α τ ι κ ῆ Ἰ ἄ ν δ η. Ἡ πραγματικὴ Γάνδη τοῦ εἶταν σι' ἀλήθεια ἄχρησι, περιττή. Τοῦ ἀρκοῦσε μὲ τὸ παραπάνω ἢ δική του κατασκευή, ἡ μόνη ἄλλωστε ποῦμποροῦσε νὰ χωρέσει τίς φαντασιώσεις του καὶ τὰ ὄνειρά του.

IV

ΤΟ ΤΕΛΟΣ

Στις 16 Μαΐου, ἡμέρα Σάββατο, παίρνω ξαφνικὰ ἓνα τηλεγράφημα ἀπὸ τὸ Μοντρεάλ : «Φθάνω Κυριακὴ 2 μ.μ. ἀεροδρόμιον Ἑλληνικοῦ, πρὸς νοσηλείαν. Παρακαλῶ ἀναμείνατε. Καχτίσης».

Δὲ χρειάστηκε πολὺ νὰ καταλάβω πὼς κάτι σοβαρὸ συνέβαινε. Ἐπῆγα στὸ ἀεροδρόμιον ζεματισμένος. Εἶτανε καὶ τ' ἀδελφία τοῦ Καχτίση ἐκεῖ. Ὁ ἥλιος ἔκαιγε ἐκτυφλωτικὸς καὶ ἡ ζέστη ἀνυπόφορη. Τὸ ἀεροπλάνο ἔφτασε μὲ ἀρκετὴ καθυστέρηση, οἱ ἐπιβάτες ἄρχισαν νὰ βγαίνουν. Ὁ Καχτίσης ἀργοῦσε. Ξαφνικὰ τὸ μεγάλφωνο ἀκούγεται, στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς καὶ τὴν ἑξοδὸ : Παρακαλοῦμε τὸν γιαντὸ Σινόπουλο νὰ ἔρθει ἐπείγοντως στὸ ἱατρεῖο τῆς «Ὀλυμπιακῆς». Τρέχω γρήγορα. Βρίσκω τὸν Καχτίση ξαπλωμένον στὸ ντιβανάκι τοῦ ἱατροῦ. Τὸ ἀριστερὸ του μᾶτι σκεπασμένο μὲ γάζες αἱμορραγοῦσε, τὸ πονακίμσό του καὶ τὸ σακάκι του εἶταν λερωμένα ἀπὸ λίγο αἷμα. Τοῦ περιποιήθηκα τὴν πληγὴ. Κάποια ἀμερικανίδα καθὼς κατέβαιναν τὴ σκάλα τὸν εἶχε χτυπήσει μὲ τὸν ἀγκώνα της, χωρὶς νὰ θέλει. Ὁ νοσοκόμος στὸ ἱατρεῖο, ἔτρεμαν τὰ χέρια του καθὼς μὲ βοηθοῦσε. Εἶταν νέον παιδί ἀκόμα, καὶ ἀμάθητο στὴ φρίκη τῆς ἀρρώστειας. Ὁ Καχτίσης ἔκαιγε στὸν πυρετό, ὁ σφυγμός του χόρευε. Γύρῃ νὰ πιεῖ μιὰ γκαζόζα. Τοῦ τὴν ἔφεραν. Κι ἔκανε «Ἄχ, εὐχαριστῶ θεέ μου. Γύρισα ἐδῶ γιὰ νὰ γίνω καλά, μοῦ λείπει. Στὸ ἐξωτερικὸ ὅλα εἶναι ἀπάνθρωπα, εἶταν ἀδύνατο νὰ ὑποφέρω στὸ νοσοκομεῖο.

Οἱ γιατροὶ μοῦ ἔκαναν βιοψία καὶ μοῦ τὸ εἶπαν καθαρὰ πῶς δὲ ν' ἔχω καρλίνο». Τὸν πῆρα σιγὰ - σιγὰ καὶ βγήκαμε. Ἐξῶ τὸν τύφλωσε ὁ ἥλιος, ζαλίστηκε. Μπήκαμε στ' αὐτοκίνητα μὲ τοὺς συγγενεῖς του καὶ φύγαμε. Ἐκείνο τὸ βράδυ ἔμεινε στὸ γαμπρό του, στὸ Μαροῦσι. Τοῦ πρότεινα νὰ μπεῖ στὸν Εὐαγγελισμό. «Θὰ μὲ τρελλάνουν πάλι στὶς ἐξετάσεις, δὲν ἀντέχω νὰ μοῦ παίρνουν τὸ αἷμα». Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ ἔφυγε γιὰ τὴν Πάτρα. Τότε κατάλαβα ἔκείνο πού εἶχε καταλάβει κι ὁ ἴδιος ὁ Καχτίσης. Πῶς ἦρθε στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ πεθάνει. Στὴν Πάτρα πῆγε καὶ τὸν βρῆκε ὁ Παυλόπουλος δυὸ - τρεῖς φορές, τὴ μιὰ φορὰ μαζί μὲ τὸ γιατρὸ Μαστροπαναγιωτόπουλο ἀπὸ τὴν Ἀμαλιάδα. Πέθανε τὴ Δευτέρα 25 Μαΐου. Τὴν Τρίτη ἔγινε ἡ κηδεαία του. Κι ὁ ἐνταφιασμός του σὲ μιὰ πλαγιά τοῦ Ἀ' Νεκροταφείου, πού ἀλλοιῶς ὀνομάζεται, νομίζω, νεκροταφεῖο τῶν Ἀγγέλων. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του, τὸν ἀποχαιρέτησαν : ὁ Θόδωρος ὁ Βαρουξής, ὁ Παῦλος Σινόπουλος, ὁ Γιώργης ὁ Παυλόπουλος, ἡ γυναίκα μου κι ἐγώ. Οἱ ἄλλοι φίλοι του τὸν θρήνησαν ἀργότερα, ὅταν τὸ πρᾶγμα μαθεύτηκε. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ Γιώργος Σεφέρης, ὁ Γιώργος Σαββίδης, ὁ Γιώργος Ἰωάννου, ὁ Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης κι ὁ Ἑπαμεινώντας Γονατᾶς, ὁ Ἑλίας Παπαδημητράκοπουλος.

V

Σ' ὅλη τὴ σύντομη τῶν 44 χρόνων ζωὴ του, ὁ Καχτίσης ταλανιζόταν ἀπὸ μιὰ ἀγχώδη ἀβεβαιότητα, ἕνα σκοτεινὸ σημάδι ἀνασφάλειας κυριαρχοῦσε στὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ του, πού μαζί μὲ τὸ χιοῦμο καὶ τὸν αὐτοσαρκασμό του μᾶς προσκαλοῦν στὴν ἀναζήτηση καὶ τὴ διερεύνηση τῶν στοιχείων μιᾶς αἰνιγματικῆς, συχνὰ γοητευτικῆς προσωπικότητος.

Ἡ μεγάλη ἀκρίβεια καὶ ἡ καθαρότητα τῆς γλώσσας του, τὸ κάποτε ἀπρόοπτο σμίκρυνση δημοτικῆς καὶ καθαρεύουσας, ἡ πρωτότυπη χρῆση ἐπαρχιακῶν, «μωραϊτικῶν» θάλασσα λέξεων τοῦ ἔδινε ἕνα ἀναμφισβήτητο γιομάτο λάμψη προσωπικὸ στυλ. Ἀπὸ τὸ πρῶτο του διήγημα τὸ «Θάνατο τοῦ Κροκεβιλέ» ὡς τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα «Ὁ ἥρωας τῆς Γάνδης» τὸ πρόβλημα τῆς γραφῆς γινόταν γιὰ τὸν Καχτίση τὸ κύριο, τὸ μοναδικό του μαρτύριο. Μιὰ προσεχτικὴ διαδρομὴ σ' ὁλόκερο τὸ ἔργο του θὰ σᾶς ἔδινε νὰ καταλάβετε τί θὰ πεῖ κατάκτηση τῆς προσωπικῆς γλώσσας.

Μεγάλος σύγχρονος πεζογράφος, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἄνθρωπος περίεργος, ἀνικανοποίητος, παράφορος, μελαγχολικός, ζοχαδικός καὶ φανατικός τῆς πεζογραφικῆς τέχνης ὑπῆρξε ὁ Καχτίσης. Τὸν δαιμόνιζε ἡ ἀνθρώπινη σχέση καὶ τὸ πάθος του ἦταν αὐτὲς οἱ λεπτομέρειες, οἱ διακυμάνσεις, οἱ ἀμφιταλαντεύσεις, οἱ ἀμφιθυμίες τοῦ ψυχισμοῦ πού δημιουργοῦσε ἡ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄλλο. Μὲ τὰ κείμενά του καὶ μὲ τίς ἐπιστολές του ὁ Καχτίσης, μπορούμε χωρὶς δισταγμὸ νὰ τὸ ἰσχυριστοῦμε ἔφευγε ἕνα καινούργιο, δικό του, ἀέρα σ' αὐτὸν τὸν τόπο, τάραιξε τὰ λιμνάζοντα νερά τῆς μεταπολεμικῆς λογοτεχνίας. Τὸν ἀέρα τοῦ κοσμοπολίτη, τοῦ πολυταξιδευμένου, τοῦ παγιδευμένου τελικὰ στὶς φαντασιώσεις τοῦ παρελθόντος.

Εἶναι κρίμα πού τὸν ἔφαγε ἡ ξενιτιά.

Εἶναι κρίμα πού τόσο σύντομα κόπηκε στὰ δυὸ ἡ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του ἔμεινε ἀτελείωτο.

Εἶναι κρίμα πού μιὰ ἀκατανόητη ἄρνηση τῶν κληρονόμων του νὰ ξανατυπωθοῦν τὰ βιβλία του στέρησε κυρίως ἀπὸ τοὺς νεότερους τὴ δυνατότητα νὰ προσεγγίσουν καὶ νὰ γνωρίσουν τὸ πολύτιμο ἔργο του.